

ОСОБЛИВОСТІ НАВЧАННЯ ІНОЗЕМНИХ СТУДЕНТІВ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ В РОСІЙСЬКОМОВНОМУ ОТОЧЕННІ

Наталія Кравцова

Криворізький технічний університет

Розглянуто проблему вивчення української мови як іноземної в умовах двомовності і питання, пов'язані з подоланням труднощів щодо цієї проблеми

Ключові слова: мовне середовище, проблеми мовного характеру, споріднені мови, українська мова як основна, українська мова як друга іноземна.

Іноземні студенти, які навчаються в нашому університеті, потрапляючи до нас на підготовчий факультет або на I курс, відчують проблеми насамперед мовного характеру. Адже одним із найважливіших чинників, що впливає на адаптацію студентів, є мовне середовище. Умови життя і навчання в нас ставлять іноземця в досить важке становище: він живе й вчиться в двомовному українсько-російському середовищі з переважанням російської мови.

Ще кілька років тому, вибравши мовою навчання російську, іноземні студенти спочатку ніби не помічали української, тому що їхні комунікативні потреби були обмежені спілкуванням з тими, хто користується російською. Але на певному етапі вони відчували потребу якщо не у вивченні української мови, то хоча б в ознайомленні з нею. Іноземні громадяни на підготовчому відділенні проходили ознайомлювальний курс української мови (50 годин), а вже на наступному етапі відбувалося вивчення української мови як другої іноземної. Мовою-посередником у цьому процесі була російська мова. Якщо студент добре володів російською мовою, то, звичайно, він міг добре опанувати й українську мову як споріднену.

Але останнім часом такий стан речей не задовольняє іноземних студентів, адже майже всі викладачі університету читають лекції українською, методичні посібники виходять тільки українською, наприклад, на економічному факультеті, де переважно бажать вчитися іноземці.

Отже, студенти-іноземці, які на підготовчому факультеті вивчали російську мову, потрапивши на різні спеціальності, опинилися перед великими проблемами: вони не здатні сприймати лекції українською, адже вивчали її факультативно, не можуть опрацювати навчальну літературу і т. ін. Так, вони можуть спілкуватися з українськими студентами, які розмовляють російською, та всюди можуть користуватися цією мовою, але головне, заради чого вони перебувають в Україні, – здобуття знань з обраної спеціальності, є неможливим.

Тому в цьому навчальному році на нашому підготовчому відділенні було здійснено деякі зміни. Дві групи іноземних студентів навчаються російською мовою, але в них удвічі збільшено факультативний курс української мови. Третя група розпочала навчання тільки українською. Ця група вже за три місяці досягла непоганих резуль-

татів у вивченні граматики і наукового стилю. Але студенти цієї групи також зіткнулися зі серйозними проблемами. Вони успішно спілкуються з викладачами, але не розуміють українських студентів, їм важко спілкуватися в гуртожитку, в магазинах, у транспорті. Щоб вчитися далі, їм необхідно вивчати українську мову на підготовчому відділенні. Звичайно, і на цей раз ми змушені давати їм факультативно другу мову, щоб полегшити їхнє життя в російськомовному оточенні.

Отже, іноземці, які вчать у нашому університеті, вивчають дві мови. Очевидно, що необхідно на перший план поставити вивчення української мови як основної. Змінюється статус російської мови, яка займатиме тепер друге місце, і її вивчатимуть факультативно. Викладачі підготовчого відділення працюють у двох напрямках: навчають української мови як другої іноземної, використовуючи російську як мову-посередник, і як основної.

Теорія і практика навчання української мови як іноземної перебуває в процесі становлення. Звичайно, враховують усе передове, що набуто в галузі навчання російської мови як іноземної. Окрім цього, можна спиратися і на досвід щодо вивчення української мови як другої, близькоспорідненої у школах з російською мовою навчання і російської мови у школах з українською мовою навчання. Ця методика діє на основі порівняльного аналізу двох мовних систем. В основу її покладено принцип урахування знань знайомої мови, що послідовно реалізується під час визначення змісту навчання та процесі презентації навчального матеріалу. Методика навчання української мови, звичайно, взаємодіє з методикою викладання інших іноземних мов.

Якщо говорити про навчання української мови як другої іноземної, то опора на знання студентів з російської дає змогу викладачеві економно використовувати час, активніше формувати мовленнєві вміння і навички студентів, уникати непотрібного дублювання. Використання знань з російської мови дозволяє при вивченні схожого в російській та українських мовах ускладнювати характер вправ. Це в свою чергу сприятливо відображається на формуванні пізнавальних інтересів студентів.

При підготовці до уроку виділяються схожі, несхожі і специфічні мовні явища. Схожий матеріал російської та української мов іноземці засвоюють порівняно легко. Це пов'язано з тим, що стереотипи збігаються. Такого матеріалу є багато. Викладач ефективно використовує час на уроці, оскільки робота над новим матеріалом часто набуває характеру закріплення.

Складніше іноземці засвоюють специфічні явища української мови, коли в російській мові немає аналогій. Наприклад: кличний відмінок або закінчення іменників у давальному відмінку (*-ові, -еві, -єві*). Тут на становлення нового стереотипу витрачається додаткова праця, що вимагає більших витрат часу, ніж перенесення стереотипу, який вже склався.

Найбільші труднощі виникають при засвоєнні несхожого (частково схожого і протилежного) навчального матеріалу. Наприклад, закінчення українських прикметників. Тут необхідно ламати старий стереотип і створювати нову систему.

Отже, при засвоєнні другої іноземної мови, спорідненої з першою, у психіці іноземного студента відбуваються складні процеси взаємодії двох мовних систем. Повна незалежність між ними неможлива. У результаті взаємодії мов у свідомості іноземця система мови, яка вивчається, ніби накладається на систему відомої. Раніше засвоєна мова бере участь в оволодінні іншою, викладач мусить вміло контролювати це міжмовне перенесення і керувати ним.

Звичайно, вивчення української мови як основної вимагає напруженої роботи викладачів і студентів, адже дуже важко це робити в російськомовному оточенні. Але навіть у таких складних умовах слід пам'ятати, що українську мову як іноземну, як будь-яку іншу мову, треба вивчати серйозно. Вивчення готових фраз у ситуативному підході, як це роблять у деяких вищих навчальних закладах, не може якісно забезпечити оволодіння українською мовою, оскільки оволодіння мовою можливе тільки тоді, коли засвоєння мовленнєвого матеріалу веде до формування в іноземця системи мови, коли він може будувати фрази відповідно до правил граматичного оформлення і слововживання в акті спілкування.

Вивчення української мови студентами-іноземцями відкриває для них доступ до нашої культури та історії. Іноземці вже менше скаржаться на труднощі, пов'язані з двомовністю, а намагаються пристосуватися до цих обставин. Окрім цього, вони усвідомлюють, що живуть на початку третього тисячоліття – в такий час, коли в цивілізованих країнах люди знають не одну, не дві і навіть не три мови. Вони розуміють, що повинні знати стільки мов, скільки їм треба для досягнення своїх інтересів, і російської мови замало для розуміння країни, в якій вони живуть. Мова потрібна їм не тільки як ключ до здобуття спеціальності, а й для розширення власного світогляду, саморозвитку і творчості. Переважна більшість студентів активно працює, старається подолати всі труднощі і радіє одержаним результатам.

THE PECULIARITIES OF STUDYING UKRAINIAN AS A FOREIGN LANGUAGE IN A RUSSIAN-SPEAKING CONTEXT

Nataliya Kravtsova

Kyryvi Rih Technical University

This article examines the problems of studying Ukrainian as a foreign language in a bilingual setting as well as matters related to overcoming the problem.

Key words: linguistic context, language-related problems, related languages, Ukrainian as the main language, Ukrainian as a second foreign language.